

O PŘIROZENOSTI ŽIVLŮ A ŽIVELNÉ PODSTATĚ ŽIVÝCH TĚL

1. Všechno ve vesmíru (hvězdy, galaxie, živá a neživá příroda, my lidé) je složeno z tzv. elementárních částic. Každá věc
2. je složena z menších částíček, jejichž rozkladem můžeme dojít až k nejmenším částicím. Takto zní první věta
3. vědeckého „katechismu“, přičemž dříve bývala místo opatrnějších „částic“ užívána „tělíska“ (*corpuscula*). Vědecký
4. popis světa je založen na pohybu, nárazech a vzájemném silovém působení fyzických jsoucen - *těles*. Jejich povaha
5. a vlastnosti, působení a chování jsou odvozovány od těch nejjednodušších, posledních a nejmenších - základních,
6. „elementárních“, z nichž jsou ta ostatní, jak jsme se dozvěděli, „složena“.
7. Také staří myslitelé vycházeli při zkoumání přirozených jevů a dějů ze čtyř jednoduchých (tj. nesložených) principů
8. - prvků, tj. prvotních jsoucen, počátků, které rovněž označovali jako „těla“ - řecky *SÓMATA*, latinsky *corpora*. Svádí
9. to překládat je jako „tělesa“, a ježto jsou jednoduchá, pak jistě malá, tedy tělíska, elementární částice - a už se cítíme
10. doma! Načež srovnáváme jejich počet a povahu s tím, co dnes pokládáme za „prvky“ či částice. Hodnotíme a
11. kádrujeme, v čem se staří mýlili a v čem správně vytušili pravdu, co bylo pokrokové, racionální, empirické a co
12. konzervativní, mýtické, předsudečné, naivní, pouze spekulativní. Vůbec si neuvědomujeme, že jsme úplně vedle.
13. Proto si ani nevšimneme, že oblíbenými příklady „jednoduchých těles“ jsou pro Aristotela oheň, vzduch, případně
14. voda (*PÝR, AÉR, HYDÓR*), tedy to, co nazýváme „živly“ a co je na hony vzdálené našim představám „hmotných
15. těles“ jako čehosi pevného, neprostupného, ostře vymezeného.
16. Staří zřejmě mínili výrazem *SÓMA* něco zcela odlišného od toho, co my míníme tělesem. Ze slovníku se
17. dozvídáme, že *SÓMA* znamená „tělo“ ať už živé či mrtvé, včetně jeho částí - údů či ústrojí, leč pouze nebyly-li
18. odděleny: uťatá ruka či vyříznuté srdce tedy nejsou *SÓMATA*. Nadto má *SÓMA* i řadu jiných výmluvných
19. významů. Lze jím označit něco jako skupenství, konzistenci, stav, způsob projevu: tak déšť, sníh, kroupy jsou
20. *SÓMATA* vody. Za *SÓMA* lze dále vydávat nějaký/nějakou např. spisů či pověření; viz naše výrazy
21. „korpus“, „korporace“, „korporativní“ ap. Konečně, slovem *SÓMA* se označovalo „jádro“ nauky či knihy: jejich *in*
22. *nuce* (v kostce) vystiženou podstatu nebo obsah sdělení.
23. Lze proto soudit, že výrazem *SÓMA* bylo patrně míněno celkové vzezření (projev, „manifestace“), způsob, jímž se
24. skutečnost smyslům v jednotlivostech ohlašuje nejen svým vzhledem, ale též typem pohyblivosti, proměnlivosti,
25. členitosti. Něco, co je buď spojitě, nebo co, ač dělené, patří přesto *k sobě*, ať co do povahy, nebo obsahem.
26. Zkrátka: *SÓMA* je způsob, jakým před nás předstupuje celistvost, sounáležitost a jednota jevů a významových
27. poukazů. Nabízí se proto nepřeložitelné anglické slovo *pattern*, jemuž se blíží naše „podoba“.
28. Samozřejmost, s níž byly živly považovány za *SÓMATA*, ba přímo za jejich prototypy (vzory „sómatickosti“),
29. dokazuje, že tyto prvky - principy všeho („počátky“, „kořeny“, „základy“: *ARCHAI-principia, STOICHEIA-*
30. *elementa*), jak byly různými autory různě nazývány, nebyly pokládány ani za nějaké oddělitelné „složky“, na něž by
31. bylo možno věci rozložit, ani za části, z nichž by se věci skládaly, nýbrž za ty nejjednodušší (primární –
32. „primitivní“, původní) *způsoby patrnosti* čili *projevy* přírody - *FÝSIS*. Živly jsou elementárními podobami či
33. aspekty jednak vznikání, vzházení, růstu a pohybu, jednak i jevení a vnímání.
34. Latinské *elementum* mělo být zřejmě „kalkem“ (slovní nápodobou, doslovně: obtiskem do sádky - *calx*) řeckého
35. *STOICHEION* (krůček, složka či písmenko): *ELEMENT* je složeninou z *L, M a N* - prý počátečních písmen etruské
36. „abecedy“ (tedy vlastně „*elemeny*“ spíše než „abecedy“!) Jazyková souvislost označení živlů s písmeny opakovaně
37. sváděla k pohodlné představě, že jsoucno je *složeno* z těchto prvků tak jako slova z písmen a nadto že
38. z nich může být také *vyloženo*, tj. vysvětleno a pochopeno a že jeho mnohotvárnost a proměnlivost lze odvodit
39. z kombinatoriky jeho skladby tak, jako rozmanitost textů. A navíc byly tyto trpné složky ztotožňovány se
40. skutečnými ŽIVLY - ohněm, vzduchem, vodou, zemí! Jazyky, které toto zavádějící výrazivo („elementy“,
41. „elementární“) zdědily, nejsou s to pojmově odlišit „živly“, „živelnost“, „živelný“ od „základ“ – „základní“;
42. „zásada“ – „zásadní“, apod.: vždyť „elementární vzdělání“ rozhodně neznamená vzdělání živelné a prvek či složka

43. (komponenta) není totéž, co živel. Proslulé „Jak prosté, milý
45. Watson!“ Sherlocka Holmese zní v originále „*Elementary,*
46. *dear Watson!*“

47. Živly jsou vskutku *živelné* i ve smyslu běžného užití.

48. Ponechány samy sobě, působí „slepě“, tj. bezohledně a

49. nevnímavě jak k okolí, tak k okolnostem: jejich chování je

50. bezuzdné, bezbřehé, nezřízené, spontánní, nevypočitatelné,

51. zmatené, chaotické. Zkrátka, živly jsou bytostně

52. neohraňované, neurčité, ne-konečné, a tudíž bezmezné.

53. „Bezmezné“, „neomezené“, „neohraňované“ se řekne řecky

54. *APEIRON*.

55. Apeiron označuje to, co je mlhavé („rozplízlé“ - konfúzní,

56. změtené: pozvolna přecházející v jiné). Jako „*aperatické*“ (na

57. rozdíl od „*peratického*“) budeme proto označovat cokoliv, co

58. není přesné („jas-né a zřetelné“ - definované, vymezené,

59. ohraničené, oddělené), co je bez počátků, bez konce a bez

60. přestání. *Aperatická* jsoucna, děje či jevy postrádají

61. vyhraněný tvar. Naproti tomu jsoucna *peratická* se vyznačují

62. ostrými obrysy-okraji (*PERATA*), které lze opsat a popsat, jež

63. poskytují určitost, vymezenost a rozliš[itel]enost, dějům pak určitý *průběh*, který z nich činí *příběh* – něco, co má

64. „hlavu a patu“, co je činí uchopitelnými. Tím se též liší smysluplná *řeč* (*LOGOS*) od pouhého *mluvení* (*LALIA* –

65. žvanivého, nutkavého, neustálého „mletí“, bez ohledu na smysl - obsah a záměr).

66. Živly nelze vyrábět-produkovat, ani mít-držet či vlastnit. („Obchodník s deštěm“ zní právě proto paradoxně). K

67. jejich zpřítomnění a projevům (vznícení, výron, vypuknutí) lze dát toliko pod-nět, poskytnout příležitost. Právě tak

68. bohy nelze zpřítomnit - vyvolat: pouze k nim volat, zvat je a vzývat. Ani živly nemožno zapřičinit; o živelné projevy

69. je však možno a nutno se při-činít. Bývalo to posvátným, magickým úkonem. Oheň lze zanítit - rozdělat, ne však

70. udělat, požár lze založit, způsobit či zapřičinit, nikoliv složit či učinit, lavinu možno spustit, déšť či povodeň

71. přivolat. K živelným pohromám („katastrofám“ - zvrátům) dochází samo („jen tak“ či z nejnepatrnějšího podnětu,

72. ba dokonce „z pouhé nedbalosti“, neopatrnosti, nepozornosti, přehlédnutí). Dochází k nim doslova „z ničeho nic“.

73. Přitom ono nepatrné, nepozorované, přehlédnuté, nijaké *nic* může mít *ničivé* účinky s nedozírnými následky,

74. nesmírnými konci, zcela nesouměřitelnými s nicotností počátku: jiskra rozpoutá požár, oblázek uvolní lavinu,

75. zaklínání přivolá déšť, pověstné „mávnutí motýlího křídla“ (na správném místě a v náležitou chvíli - tzv. *butterfly*

76. *effect*) způsobí uragány na druhém konci zeměkoule. Obludná bezmeznost, běsivá nespoutanost,

77. nepředvídatelnost a nevypočitatelnost (*incomputability*) jsou důsledkem **(a)peratické** povahy živlů, jejich

78. primitivní-originální „somatickosti“, jež je zjevná leč neohraňovaná: její ex-sistence (= povstávání, nastávání)

79. doslova „nezná mezí“.

In: NEUBAUER, Zdeněk, ŠKRDLANT, Tomáš: *Skrytá pravda země. Živly jako archetypy ekologického myšlení.*

Mladá fronta, Praha 2004.

Text je upraven a krácen.